

POMAHAJ BÓH

ČASOPIS EVANGELSKICH SERBOW

7. číslo

Budyšin, julij 1956

Lětnik 6

Běchmy po puću

Lětsa dojdžechmy sej do Wojerowskich kónčin. do Lejna, Lutow, Lubuša, Parcowa a Blunja. To drje so dodžiwać njemóžeš? Do tamneje chudeje hole? Do serbskeje pusciny? Přetož móžemy tola tamnu za wuhlom překočenu a přewobročanu krajinu ze swojim nimo měry zrudnym napohladom „pusčinu“ mjenować. Hdyž z wonych wokolín k nam do našeje lubozneje, plódnjej,

kemši hić. Bohužel běchmy so wo něšto zakomdžili. Kemše běchu so hižom započale. Hdyž běchmy do Božeho domu zastupili, postrowi duchowny runje wosadu — a z tym tež nas: Knjez budz z wami! To běše nam lube znamjo. Rjany a ponowjeny Lejnanski Boži dom nětkle sebi njemóžachmy wobhladać. Za to wšak mějachmy po wobjedže hišće skladnosć. Farar Mirla, rodženv

Boži dom w Lejnje

hórkateje krajiny jězdža, zo bychu swoje woko raz z něšto rjanym wokřewili, to by zrozumliwe było. Ale nawopak?

Haj, a my smy nawopak jěli. Wot nas dele do serbskeje hole. A woprašaje so kóždeho z našich 72 wosadnych, kotřiž su sobu byli, hač to njeběše tak prawje rjana, zbožowna jězba. Nětk wšak mějachmy 17. junija za tajku jězbu najrjeńše a najprijomnišo wjedro. Nic dešć, nic horco, ale tajke prawe pućowanke wjedro.

Rano we 8 hodž. wotjědžechmy w Njeswačidle a chychmy w 9 hodž. w Lejnje być a tam

z Klětneho, předowaše jasnje a hluboko pohnuwajo wo našim misioniskim nadawku.

Po kemšach bě to potom lube witanje. Lejnanscy běchu so tak lubje na naš wopyt přihotowali a běchu so hižom nabojeli, zo snano nětk njeprijědžemy. Tónle rjany napohlad: naše wojerowske Serbowki w jich rjanych kemšerskich drastach!

Po kemšach so zaso do omnibusa zesydachmy, zo bychmy sej najprjedy do Lutow doješli, do tamneje nimo měry zajimaweje, stareje cyrkwy. Je drje to jenička cyrkej w cyłych Serbach, kotraž je jako woborna cyrkej twarjena.

Hrono za měsac julij:

Wustrow mje, Knježe, a budu wustrowjeny; pomhaj mi, a budže mi spomožene; přetož ty sy moja chwalba. (Jerem. 17, 14)

„Won njeje ženje w swojim žiwjenju lékarja trjebal!“ tak praji žona, swojemu fararjej přizjewiwiši smjerc 75lětneho nana, kotrehož je Boža ručka zajala. Tak abo podobne móžemy my fararjo druhdy wo našich lubych starych slyšeć. Přeco pak tomu tak njeje, haj, zwjetša nic! Hdyž hladaš do čakarnjow našich měščanskich a wjesnych lékarjow, hdyž chodíš po wulkich rumnosćach našich klinikow, chorownjow a sanatorijow, so tebi zdawa, kaž by było wjele, wjele hubjenstwa na swěće!

Schorjeć pak njemóže jenož čłowjek sam. štož čělo, ducha a dušu nastupa.

Chore je druhdy naše cyle žiwjenje, naše znutřkowne žiwjenje, naše swójbne a mandželske žiwjenje, naše powołanske a susodne žiwjenje, naše politiske a hospodarske žiwjenje. Chore su wšelake wobstejnoscě a poměry, chore je zadžeržowanje a zachadženje čłowjekow mjez sobu! Chory sy ty w swojich hrěchach!

Samsny profeta Jeremias. pola kotrehož so hrono za naš měsac namaka, praša so prjedy (8,22) styskniwje: „Njeje w Gileadže žana žalba? Njeje tam žadyn lékar?“ Što dyrbymy na to wotmołwić? Swj. pismo nam praji, zo je Won. Knjez sam, naš lékar (2. Mójzas 15, 26), zo njeseše naše choroscě a naloži sebi naše boloscě, zo smy my přez jeho rany zahojeni (Jez. 53, 5, 6) a zo jeho krej nas wučisći wot wšeho hrěcha (1. Jana 1, 7). A z połnym prawom a z wulkej wěstoscú směmy, hdyž naše hrěchi nas ranja, prosyc a wjedžec: „Wustrow mje, Knježe, a budu wustrowjeny; pomhaj mi, a budže mi spomožene!“ La.

Hdyž so njeprěćel bližeše, potom wšitycy wjesnjenjo do njeje wučeknychu. Jeničke durje so kruće zawrěchu. Wokna běchu male a vysoko. W tajkej myslu wšak Boži dom džensa wjace wuchowanišćo być njemože, ale tola naše wuchowanje před staroscemi a spytowanjami zachodneho swěta. Stož hdy z Wojerec po dróze do

Wobjedowali smy w Lejnje na cichim farskim dworje. Tam běchu we wulkim kole stólcy nastajene. Za wobjed pak budź lubej Lejnjanskej wosadze naš najwutrobniji džak wuprajeny. Tajki dobry! A tak wjele!

Po bohatym wobjedze so zaso w Božim domje zeńdžechmy, zo by tam Njeswaćidlski farar powě-

ski spěwanski swjedžen w Budyšinje prihotowaše, ju na njón přeprošachu jako spěwarku. Korla Awgust Fiedler, kotryž běše předešlým zarjadowar tutoho swjedženja, so z mlodej spěwarku zezna. Mjez mlodymaj, nadobnymaj, wobdarjenymaj čłowjekomaj nasta lubosc, tak rjana a čista! Přednošowar někotre z Fiedlerjowych pěsni wučita a je němskim přisposlucharjam přeloži. Hakle po 9 lětach so woženištaj. Najzbožowniše mandželstwo trajaše jenož jeničk krotke lětko. Po porodze džowěički hinješe Matilda dale a bóle. Mandželški stysknje přihladowaše a njemožeše pomhać. Rjane ale tak krotke zbože jeho žiwjenja z koždym dnjom dale wotběraše. 30. junija 1871 wusny Matilda Fiedlerjowa rodź. Stankec.

Parcowska cyrkej nas putaje ze swojej sprawnej chudoby. W Blunju widžachmy Boži dom wosrjedź wuporjedženja. Hdyž budže hotowy, tam wěsće sej jón wobhladamy! Henslec wowce. Blunjanskej swěrnej chěbětance, možachmy k narodninam naše najwutrobnije zbožopřea wuprajić. We Wojerecach so wjeselachmy, zo so skónčnje nětk tola cyrkej dotwarja. To budže tam po dolhich lětach radostne poswjećenje znowa natwarjeneho Božeho doma. Zhonimy-li termin zahe dosć, tam wěsće někotry z nas sej dojděže.

Znutřkne Božeho domu w Lejnje

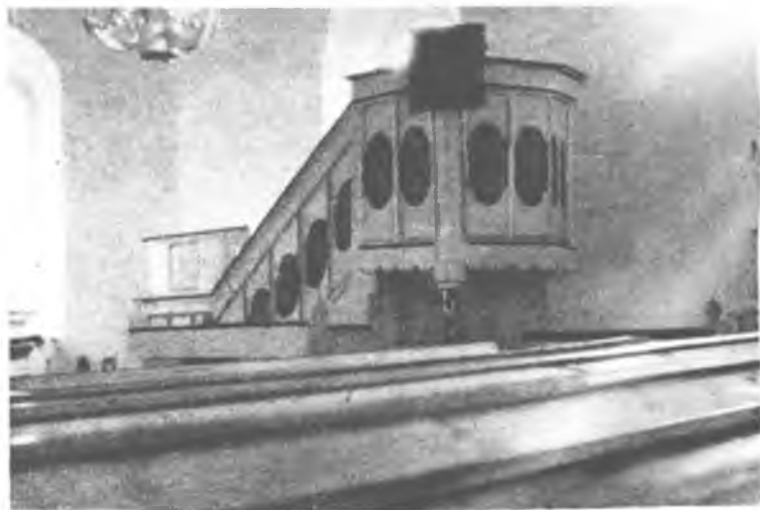
Zleho Komorowa jědže, njech při tamnej ponižnej cyrkwiće zastanje. Drjewjana wěža steji zboka. Zastupiwiši do Božeho domu budžeš so wěsće džiwac. Tajki rjany woltar z drjewowymi rězbami. tajku swojoraznu klětku, docyla tajku zajimawu cyrkej njeby sej tu nadžal. Dyrbju tam borze hišće raz dojěć, zo bych tam fotografował. Mějach wšak aparat sobu, ale chwile njemějachmy. Wosebje dyrbju tež tamnu hnujacu postawu fotografować, kotraž na kamjenju sedžo čerpi wulku čwilu. Cyle wěsće ma to być naš Knjez Jezus. Podobne wobrazy su nam ze starych časow wjele znate.

Z Lutow jědžechmy potom dale do Lubuša. Na prawo widžachmy lubozny Čorny Chołmc, na kotryž potom po wobjedze hišće wjele spominachmy.

W Lubušu so krotko do wójny hišće natwari rjany nowy Boži dom. Wosebje nas wjeseleše, zo bě so tam na serbske motiwy džiwalo. Ze svojim nimo měry bohatym wuhotowanjom — wjele złota, krasne rězbarske džěla wokolo klětki a pišćelow, pisane wumolowanje wjercha atd. — ma wězo cyle hinaši raz hač chudškej cyrkwiće we Lutach a docyla w Parcowskej, kotruž sej po połdnu wobhladamy.

dal wo dońće džowki něhdušeho Lejnjanskeho fararja Stanki, kaž je nam to njeboh Ota Wićaz w swojej něžnej a hnujacej knižce „Wutrobine nalěco“ wopisał.

Matilda Stankec narodži so 1840 w Cornym Chołmcu. Jejny nan bě so 1837 z Lejna do Corného Chołmca přesydlil. Běše lube serbske holičo — njeđiwajcy

Klětka w Lejnje

němskeje maćerje — z krasnymi duchownymi darami. Wosebje bě dostała wot Boha stworićela drohotny dar spěwanja. Hdyž so po dlěšej přestawce 1860 zaso serb-

W Njeswaćidlskim Božim domje so potom Bohu Knjezej džakowachmy za tutón tak rjany a na nazhonjenjach bohaty džěń.

W.

Michal Frencl 250 lět njeboh

Něhdy mējach pruwowanje pačerskich džěci. Wšitke džěci běchu hižom wotmolwile, jenož jedna holca hišće nic. Běše zwolniwe, kedźbliwe, dušne, ale slabe džěco. — slabe we wuknjenju a zapřimnjenju. Njebě sebi zwěriło, něšto prajić. Njehach jo tež wohańbić. So tohodla woprašach: „Što wěš wo Lutheru?“ Ruče a wjesele znaprěciwi: „Won je bibliju do němčiny přeložil.“

Nětko so tu pak njejedna wo Dr. Měrcinu Lutheru, ale wo Michale Frencelu, něhdušim fararju Budestečanskim, kiž 29. junija 1706 wumrě. By nam každy ewangelski Serb prawje wotmolwil na podobne prašenje kaž horjeka: „Što wěš wo Michale Frencelu?“ Ach, každy w ewangelskej serbskej Hornjej Lužicy dyrbjal znajmjeńša prajić: „Won je bibliju do serbsčiny přeložil.“ Wšak njeje sam wšo dočinił ani dokonjał — kaž tež Luther nic —, ale won měješe najwjetšu zaslužbu při tymle hobrskim džěle a běše jeho — kaž džensa rad praja — „iniciator“: to rěka, zo je won z tym započal a wšo do swojeju rukow wzał.

Won so narodźi 2. februara 1628 w Pěćecach pola Hodźija jako syn rycharja Michala Frencela a jeho mandźelskeje Marije rodź. Rudolfec. Běše potajkim džěco čežkeho časa třiceciletnje wojny. Sulu wopytowaše w Hodźiju, w Budyšinje a w Mišnjom. Běše jara pilny a wobdarjeny, wosebje w cuzych rěčach. Jako abiturienta (šulski wotchadnik) měješe 1649 na gymnaziju (na tak mjenowanej „wjerchowskej šuli“) w Mišnjom wotsalnu rěč za wšitkich sobušlerjow w hebrejskej rěči wo wosobje a wo žiwjenju krala Dawita. Studowaše w Lipsku: jeho najlubša kniha bě grekska biblija. Bu farar najprjedy w Němcach, potom w Malešecach a wot 1612 w Budestecach.

Kak pak Frencl k tomu dōndže bibliju do serbsčiny přeložić? Budesčanski farar běše z wobhnadženym spisowaćelom. Što běše jeho pohnuło, so z přeloženjom swjateho pisma zaběrać, spoznawamy derje z dolheho lista w léce 1670 na wyše konsistorstwo w Drježdžanach. Pisa tam, zo je wěste, zo je swjata biblija nětko skoro do wšěch rěčow přeložena, kotrež so pod Božim slōn-

com rěča: Serbja pak z Božeho slōwa hišće ničo zjawnje čišćane nimaju. Drje su hižom scěnja a epistole jednotlivych njedźelskich dnjow kaž tež hrona swjateho pisma přeložene, ale w každej wosadze hinak, zdžěla tak špatnje a hubjenje, zo je wulka šmjatańca nastala. Tuž je so nětka do džěla dał a je w pjeć lětach cyly Nowy Zakoń přeložil a w pjeć dalšich lětach njeprěstawajcy na swoim skutku džělał, zo by jón hišće polepšował a wudospolnjał. Bychmy dyrbjeli wjele rěčec wo wobćežnosćach a zadžěwkach při jeho džěle. Dyrbješe so rozsudzić, w kotrym dialektce, w kotrym prawopisu, w kotrych rěčnych twórbach a z kotrym pokladom slōwow měješe pisać. Frenclowu přeložku je wulki wukon a wuspěch swojeho raza! Džensa prajić, zo je serbska biblija jara špatna a njedospolna wěc, je wulka njeprawda! Zo rěčespytnje hišće na džensnišim stejnišću njebě, njemōžeme wot rěče, kiž docyla njebě literarna byla, žadać. A zo bě jeho poklad slōwow hišće wobmjezowany, njesměmy jemu za zło wzać. Zo je so přeložka z dobrym rěčnym čucom stał, mōžemy z každeho stawa swjateho pisma dopokazać, zo je za naš čas nowy přeložka na Frenclowym zakladze trěbny, je wěste; a z tym je so tež hižom započalo. Ale za swōj čas a tež za přichodne generacije hač do našich dnjow je Frencl wulke dokonjał. A za to ma so jemu serbski lud ewangelskeje wěry wěčnje džakować.

Zo měješe Frencl tež z njerozumom swětnych a duchownych wyšnosćow a zarjadow wojować, chcemy přeńć. Wulkeho přecela pak namaka w Filipje Jakubje Spenerju, we wotcu tak mjenowanego „pietizma“, kotryž běše 1686—1691 z wyšim dwōrskim předarjom w Drježdžanach. Tuto městno wotpowěduje džensnišemu zastojnstwu krajneho biskopa. Spener žadaše sej mōcnje bibliju w serbsčinje, listowaše z Frenclom, kotrehož je jara spěchował, a zbudžowaše we lužiskich zemjanach začuće zamolwitosće za zbožo jich poddanow. Wudawki za čišć scěnjow swjateho Mateja a Marka, kotrež Frencl 1670 wuda, je sam plaćil. Jako bě cyly Nowy Zakoń w jeho smjertnym léce 1706 dočišćany, běše swobod-

na knjeni Katharina von Gersdorf, wowka znateho hrabje a kěrlušerja Zinzendorfa, kotraž wšitke wudawki přewza a po dwěmaj eksemplaromaj každej wosadze w Hornjej a Delnjej Lužicy rozesla.

Njedzělu Rogate 1706 běše so 78lětny farar Frencl ze swojeju wosadu rozžohnował. Po swjatkach pak je hišće raz zkrótka předował. Wutoru, 22. junija, dosta poslednje Bože wotkazanje. Na smjerc chory běše won pōndzělu, 28. junija, wječor. Wšitcy jeho přiwuzni cyly nōc spěwachu a so modlo při nim přebywachu. 29. junija 1706 rano w 7.30 hodž. wusny scicha a změrom při jasnym wědomju, jako jeho přiwuzni runje dospěwachu kěrluš „O knježe Jezom Chryšće ty“. Wo nim plaći městno z lista na Hebrejskich (13.7), kotrež je won sam na scěhowace wašnje přeložil, při tym kruće po grekskim praktesće a nic po Lutheru so složuju: „Spominajće na wašich wučerjow kiž wam Bože slōwo su powědali, a kedźbujće na wuchod jich zdžerženja a činće po jich wěrje.“

La.

Kublanski čas serbskich fararjow

Tež lětsa zeńdžechu so serbscy fararjo w Lejnje pola Bukec, zo bychu tam w rjanej krajinje pod Cornobohom hromadze džětali pod nawjedowanjom swojeho superintendenta Mjerwy - Bukečanskeho, kotryž je jim ze svojim bohatym nazhonjenjom a dobroćiwym wašnjom tak prawje jich duchowny wōtc. Běchu to zaso dny pilneho ale rjaneho džěla. Sup. Mjerwa bě wobstarał přednošowarjom z daloka a šěroka, kotřiž nam přednošowachu wo teologiskich ale tež wo druhich wědomosćach. Jedyn z bratrow fararjow rozpominaše wšědnje rano staw z Božeho slōwa. Zaběrajo so ze serbskej literatury čitachmy lětsa w romanje Kurta Krjeńca „Jan“ a z woprawdžitym wokřewjenjom běchu nam z pilnej wědomosću spisane „Stawizny serbskeho pismowstwa“ Rudolfa Jenča.

W.

Cyrkwinske wólby 1956

Haj, hižom po třoch lětach zaso nowe cyrkwinske wólby. Hněwaš so na to? Džěło z njej wšak změjemy my fararjo.

Tebje pak namołwjamy, zo by do wólbných lisćinow pohladal. kotrež su zwjetša na farstwie wupoložene, hač sy tam zapisany. Dokelž wolić smédža jenož či. kotriž su tam přijeci. Potom će dale prosimy, zo by so sobu starał wo dobre namjety za nowych cyrkwinskih předstejerjow. Sy-li pak z dotalnym spokojom był, namjetuj jeho znowa.

Ale jow wšak nětko špak tči: Njeh tola wšo při starým wostanje. Wšak su tola swoju wěc někak derje dokonjeli — naši stari cyrkwinsky předstejerjo. Sy pak zawěrnje z nimi spokojom byl? Njejsy husto doś na to a druhe swarjel a morkotal? Nětkle maš skladnosć, swoje měnjenje wuprajić. Zastupjerjow wolić, kaž maš ty jich za prawych, zo by so cyrkwinske žiwjenje po twojej woli wuwilo.

Ty chceš mi na to wotmołwić: „Ja ze svojim jeničkim hłosom tola ničo njewučinju a njepřeměnju!“ Haj, ty sam wšak nic, je-li pak twoje měnjenje tež wola druhich, potom možeće wuspěch měć. Po twojim měnjenju samym docyła hić njemůže. „Demokratija“ po našim cyrkwinskim zrozumjenju rěka tola, zo njeknježi jedyn

abo někajka horstka ludži, ale zo ma lud swoju cyrkwinsku wysnosć sej wuzwolić po swojej woli a njeje-li wjace po woli luda, ju znowa nje wolić ale druho.

A wolić budžemy tajnje. To rěka, zo ničo njezhoni, komu sy swój hlós wotedal. Wólbný wuběr ma kruće na to kedźbować, zo ničo zjawnje njewoli. Přetož štož přećiwu zasadze hrěši, čini z tym wólbu njeplaciwu. Wolić pak móžemy jenož, hdyž je so tež wjace wólbných namjetow zapodało. Wolić tola po našich cyrkwinskih zasadach rěka, zo sebi mjez někotrymi kandidaty toho wuběramy, kotremuž mamy najwjace dowěry.

Čehodla pak po třoch lětach hižom nětk zaso poloju našich cyrkwinskih zastupjerjow wulosować a nowych abo starych znowa wolić? Křescanska wosada nochce być polo stajnych eksperimentow. Hdyž so nowi zastupjerjo wuzwola, kotriž maju hinaše nahłady dyžli stari, tak tola njemóža hnydom wšitko spowróćeć přetož je tu tola hišće poloju starych — nazhonitych. Nowi maju nětk najprjedy čas a skladnosć so do swójeho zastojnstwa zažiwić a wupruwować swóje nahłady.

Tuž so njeh ničo njehněwa na nowe wólby. Cyrkej so prócuje wo demokratiju, tohodla podpěrajmy ju wšitcy w tutym dobrým prócowanju. W.

Budyšin. Wot 1. apryla tutoho lěta džěła jako naslědnik wyšeho cyrkwinskeho radzićela dra. Thomasa knjez dr. jur. Heimbold na wokrjesnym cyrkwinskim zarjědže.

Chrjebja. Chrjebjanske farstwo je nětko po wotchadže fararja Garbe wuprózdnjene. Farar Garbe bě w swójim času za duchowneho we Wochozach, hdžež bě trochu serbski nawuknył. Za čas wójny

jeho přesadziču do Hornjeje Šlezyskeje. Po wójnje so do Serbow wroći a je w Chrjebji tež dys a dys serbske spowědže wotměł. Kaž slyšimy, je so do wokoliny Erfurta přesydlil.

Chróst. Mina zwud. Kalichowa (wona pochadza z Michalskeje wosady) woswjeći swóje 76činy. Je hižom přez dwaceći lět z wudowu a roznošuje z wulkej swěru „Pomhaj Bóh“ w Chrósće. Bóh Knjez daj lubej starušce strowy a zbožowny wječor žiwjenja.

W Drježdžanach-Kadicach wumrě před lětom farar Erich Sykora. Zemrěty běše syn Minakalskeho fararja Korle Awgusta Sykory. Běše so w léce 1892 w Mi-

nakale narodzil. Hačrunjež dys a dys pola nas serbski přédowaše, njeje ženje w serbskej wosadze skutkował. Wot lěta 1921 běše won z duchownym we Wernarjecach (Wehrsdorf) a wot 1934 z fararjom w Drježdžanskich wosadach.

Hrodzišćo. 23. apryla woswjeći farar na wotpočinku Krawc swóje 70činy. Běše zwoprědka farar w Němcach w Possendorf a Hermsdorf w Rudnych horach. Wot 1925 hač do lońšeho lěta, 30 lět potajkim, je Hrodzišćansku wosadu duchownje wobstaral.

Ketlicy. Tuta sobu najwjetša wosada na kromje Łužicy je nětko po wotchadže fararja Jelenja tež wuprózdnjena. Farstwo je so dwójce wupisalo, hač z wuspěchom, njewěmy. Tam je njeboh farar Wyrgač hišće serbske spowědže, wotměł.

Minakal. 10. junija swječeštaj Awgust Winkler a jeho mandž. Awgusta złoty kwas. Běše to před 50 lětami tež runje njedzělu, jako jeju farar Sykora w Minakalskim Božim domje zwěrowa. Bóh Knjez spožć lubymaj jubilaromaj mily wječor žiwjenja.

Poršicy. Jow džěła nětko duchowny Pötsch, kiž bu kónc lońšeho lěta ordinarowany. Dokelž serbski njerěči, wobstara farar na wotpočinku Handrik wosadu hišće ze serbskimi Božimi službami. Serbska Boža služba je junu wob mėsac w Poršicach a junu w Budyšinku.

Rakec. Kónc meje je w Rakecach sydomełtny hołc Pětr Strelbow ducy do kina ze swójeje sotru do awta zabězał. Při tym jeho awto smjertnje zrani. Njezbože je čim bole tragiske, dokelž jeho nan před něšto lětami w Lipiču wumrě. Jeho mać so hakle před něšto tydzenjami do Rakec přesydlil, zo by w Rakečanskim wustawje za starych džělala.

Wochozy. Po wotchadže duchowneho Petrasa zastara duchowny Kulke cyłu Wochožansku wosadu.

Šprejcy. Po wotchadže fararja Sołty do Delnjeho Wujezda pobu tu farar Oty z nawječorneje Němskeje, ale bohužel jenož na krotki čas.